

**Rusmiddelpolitisk handlingsplan
for Gran og Lunner
2021 – 2024**

Rusmiddelpolitisk handlingsplan for Gran og Lunner 2021 – 2024

Innhold

1. Innledning
  - 1.2 Planprosess
2. Situasjonsbeskrivelse
  - 2.1 Rusmiddelsituasjonen i Norge
  - 2.2 Rusmiddelsituasjonen i Gran/ Lunner / Hadeland
    - 2.2.1 Salg og skjenking
    - 2.2.2 Barn og unge
    - 2.2.3 Politiet opplyser
    - 2.2.4 Behandling /rehabilitering
3. Mål
  - 3.1 Nasjonale mål og strategier
  - 3.2 Kommunale mål og strategier
4. Aktørene i kommunen
5. Oppfølging av planen
  - 5.1 Ansvar for oppfølging

1. INNLEDNING

Rusmiddelpolitisk handlingsplan er en temaplan som har til hensikt å samordne Gran og Lunnens rusmiddelpolitikk og satsninger på området. Planen tar utgangspunkt i et felles utfordringsbilde, hvor innbyggerne beveger seg på tvers av kommunegrensene i det daglige liv. Gran og Lunner kommune inngår i samme politidistrikt og har mange av sine ungdommer på Hadeland videregående skole. Rusmiddelpolitisk handlingsplan er et tverrsektorielt redskap hvor ulike interesser hos innbyggere, tjenestemottakere, næringsliv m.fl. synliggjøres. Alle kommuner er pålagt å utarbeide en alkoholpolitisk handlingsplan, jf. alkoholloven § 1-7d. Innenfor alkohollovens rammer er kommunene gitt et stort ansvar, og frihet til å utforme sin egen lokale alkoholpolitikk, og dette kan sees som et viktig deltema i en samlet rusmiddelpolitisk handlingsplan. Kommunens skjenke- og bevillingspolitikk inngår som en delplan til rusmiddelpolitisk handlingsplan, og er vedtatt for perioden 2020- 2024 i både Gran og Lunner kommune. De alkoholpolitiske retningslinjene vil følge som et vedlegg til planen.

Rammene for norsk alkoholpolitikk er fastsatt i den nasjonale alkohollovgevingen, men ansvaret for det rusmiddelpolitiske arbeidet er i stor grad lagt til kommunene. Rusmiddelpolitisk handlingsplan for Gran og Lunner 2020 – 2024, utgjør kommunenes samlede mål og strategier på rusmiddelområdet. Planen omfatter alkohol, narkotiske stoffer og legemidler. Planen beskriver satsningsområdene i Gran og Lunner kommune I planperioden, og setter blant annet mål om å øke fagkompetansen på relevante områder på feltet, for å bidra til bedre tjenester til våre felles innbyggere.

Planen bygger blant annet på data fra UngDataundersøkelsen 2021 for Gran og Lunner. Denne er ikke gjennomført siden 2016(ungdomsskolene) og 2018(videregående), på grunn av situasjonen med covid-19 som gjorde at gjennomføringen av undersøkelsen ble utsatt i 2020.

1.2 PLANPROSESS

Planen har vært ute på høring, både eksternt og intern i kommunen. Planen har blant annet vært oppe i Livsløpsutvalget i Lunner, og i ungdomsrådene i Gran og Lunner kommuner. Arbeidsgruppa har også mottatt innspill knyttet til barn og unges rettigheter og perspektiver fra det interkommunale medvirkningsprosjektet, «ingenting om oss, utenom oss».

2. SITUASJONSBEKRIVELSE

Gran og Lunner kommune har henholdsvis 13 630 og 9 048 innbyggere.

	Lunner	Andel Lunner	Gran	Andel Gran
0-5 år	549	6 %	716	5 %
6-15 år	1117	12 %	1572	12 %
16-19 år	458	5 %	707	5 %
20-66 år	5461	60 %	8032	59 %

67 år eller eldre	1463	16 %	2603	19 %
Sum	9048	100 %	13630	100 %

Innbyggertallene gir kunnskap om alderssammensetningen i kommunene.

I Gran og Lunner har henholdsvis 42,9 og 41,5 prosent av innbyggerne utdanning på videregående skolenivå. Henholdsvis 18 og 20 prosent har utdanning på universitet- og skolenivå.

Personer 16 år og over	0533 Lunner (-2019)	0533 Lunner (-2019)	0534 Gran (-2019)	0534 Gran (-2019)
Grunnskolenivå	2202	29,9	3515	31,2
Videregående skolenivå	3054	41,5	4841	42,9
Fagskolenivå	214	2,9	371	3,3
Universitets- og høghskolenivå, kort	1468	20,0	2032	18,0
Universitets- og høghskolenivå, lang	420	5,7	520	4,6
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	24	.	89	.
Utdanningsnivå i alt	7382	100,0	11368	100,0

2.1 Rusmiddelsituasjonen i Norge

Avdeling for rusmiddelforskning ved Folkehelseinstituttet og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennomfører og publiserer forskning på blant annet rusmiddelfeltet i Norge. Gjennom denne rapporteringen følges utvikling og endring i befolkningens bruk av rusmidler. Faktagrunnlaget under er hentet fra denne rapporten.

Alkohol som rusmiddel har lang tradisjon i Norge. Til tross for at voksne i dag ser ut til å drikke mer alkohol enn tidligere, har de unges bruk av alkohol flatet ut. Likevel er det fremdeles mange unge som drikker alkohol, og da særlig i den siste delen av tenårene. Vi vet at det å drikke alkohol gir økt risiko for akutte skader, og at ungdom som debuterer tidlig med alkohol også kan ha større risiko for i mange tilfeller har et atferdsmønster der andre typer antisosial adferd og bruk av andre rusmidler inngår (NOVA 2018).

Folkehelseinstituttet kontakter hvert år et utvalg i Norge med spørsmål om å delta i en spørreundersøkelse om bruk av narkotika. I perioden 2012-2017 har rundt 1800 personer i alderen 16- 64 år besvart spørsmål om bruk av narkotika årlig. Ungdataundersøkelsen, som

retter seg mot ungdom fra 13 til 17 år er også en viktig kilde til statistikken. Faktagrunnlaget under er hentet fra disse kildene. Cannabis (hasj, marihuana, cannabisolje, skunk, sensimilla) er det mest brukte illegale stoffet, både i Norge og resten av den vestlige verden. Den generelle tendensen er at cannabisbruken har vært relativt stabil mellom 2012 og 2017. Norske ungdommers bruk av cannabis ligger nokså lavt sammenlignet med ungdommer i andre land. Alkohol er et legalt og sosialt akseptert rusmiddel, mens hasj og andre narkotiske stoffer er forbudt. Dette utgjør en viktig forskjell. Både rusmiddelbrukerens forståelse og omverdenens reaksjon og fortolkning påvirkes av om stoffet er lovlig eller ikke, og samfunnets oppfatning er at unge som bruker illegale rusmidler har krysset en ekstra grense. Norske ungdommer bruker i liten grad stoffer som kokain, ecstasy og heroin. For cannabisbruk er trafikkskader det største folkehelseproblemet.

2.2.1 Salg og skjenking

Kommunens skjenke- og bevillingspolitikk inngår som en delplan til rusmiddelpolitisk handlingsplan, og er vedtatt for perioden 2020- 2024 i både Gran og Lunner kommune. De alkoholpolitiske retningslinjene følger som et vedlegg til denne planen.

2.2.2 Barn og unge

Det ble våren 2021 gjennomført UngDataundersøkelse blant barn og unge i Gran og Lunner kommuner. Undersøkelsen ble gjennomført på 5.-7.trinn, ungdomstrinnet og på videregående skole. UngData er et spørreskjemabasert verktøy, som gir et bredt bilde av hvordan barn og unge har det og hva de er opptatt av på fritiden. Undersøkelsen omfatter temaer knyttet til familie, vennskap skole, lokalmiljø, helse, mobbing, rusmidler og deltakelse i fritidsaktiviteter. Resultatene må tolkes lokalt, og kan da gi en pekepinn på hvilke områder kommunen bør jobbe spesielt videre med eller ha fokus på. Undersøkelsen kan være et aktuelt kunnskapsgrunnlag i utvikling av aktivitet- og tjenestetilbud rettet mot ungdom. Undersøkelsen er anonym og frivillig.

Svarprosenten på ungdomsskolene var i 2021 henholdsvis 85% i Lunner, og 84% prosent i Gran. På Hadeland videregående skole var svarprosenten i år 75%. Tall fra undersøkelsen viser at ungdommene i Gran og Lunner svarer nært opp mot ungdommene i resten av landet og fylket på de fleste områder. På noen områder har likevel tallene lokalt en noe mer negativ trend. For eksempel har henholdsvis 12% av elevene ved ungdomsskolene i Lunner og 20% av elevene i ungdomsskolene i Gran, svart at de har følt seg tydelig beruset i løpet av siste år. Dette er ungdom i alderen 13 -16 år. Lunner og Gran kommune vil i gjeldende planperiode fortsette å jobbe aktivt for å utsette debutalderen for alkohol blant kommunens barn og unge.

I Ungdataundersøkelsen fra 2021 sier henholdsvis 11 prosent av ungdomsskoleelevene på 10.trinn i Lunner og 22 prosent av elevene på 10.trinn i Gran, at de får lov av foreldre/ foresatte til å drikke alkohol. Disse tallene stiger ut over i ungdomsskolen og videregående skole.

Tall fra elevene på Hadeland videregående skole i 2021, viser at våre ungdommer fortsetter å ligge noe over landsgjennomsnittet i forhold til bruk av alkohol; på spørsmålet «hender det at du drikker noen form for alkohol» svarer 13 prosent av elevene på Hadeland videregående «aldri» mot 21 prosent i resten av Norge.

Ungdom er særlig sårbare for skadevirkninger av alkohol. Til tross for aldersgrensene på 18 og 20 år for å få kjøpt øl/vin og brennevin, ser vi allikevel at mange drikker før de er 18 år. Andelen som drikker seg beruset, øker gjennom tenårene. Helsedirektoratet utga i 2018 en rapport fra Folkehelseinstituttet om rusmiddelforebygging i et folkehelseperspektiv. Her beskrives både behovet for og utfordringene knyttet til, det rusforebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Skolen blir ofte beskrevet som en viktig arena for helsefremmende tiltak og forebyggende arbeid. Via skolen kan man nå alle, og iverksette tiltak som også involverer foreldrene. Samtidig som at et trygt og godt skolemiljø, trolig i seg selv kan dempe utviklingen for skjevutvikling på viktige livsområder. I rapporten fra Folkehelseinstituttet beskrives det at fag- og forskningslitteraturen på området viser at forebyggende tiltak i skolen *kan* føre til økt kunnskap og holdningsendringer knyttet til alkoholbruk, men at det også er dokumentert at denne type tiltak virker mindre godt i forhold til målet om å utsette alkoholdebuten eller drikke mindre. Dette trolig da man ikke tar tilstrekkelig høyde for blant annet utviklings- og utforskningsperspektivet knyttet til ungdomstiden. Skolen er likevel en viktig arena i rusforebyggende sammenheng, når det kommer til å øke den faktabaserte kunnskapen om alkohol- og narkotikabruk blant ungdom. Det blir derfor viktig at Gran og Lunner kommuner setter fokus på utvikle kunnskaps- og dialogbasert undervisning i det rusforebyggende arbeidet i årene som kommer.

Både når det gjelder alkohol og narkotika vet man i dag mye om de bakenforliggende årsakene til problematisk bruk og misbruk. Personlige kriser, traumer, spenningssøking og behov for selvmedisinering kan være eksempler på årsaker til bruk av rusmidler. Dette fører ofte til ofte komplekse og sammensatte utfordringer for den det gjelder, noe som stiller store krav til et koordinert hjelpeapparat. Risikofylt bruk sees i sammenheng med blant annet sosiale problemer, sårbarhet knyttet til psykisk helse og ekskludering fra sosiale arenaer. Risikofylt bruk kan også redusere helse og livskvalitet hos tredjepart (ektefeller og barn, arbeidskolleger, venner og naboer). I tillegg er samfunnets kostnader knyttet til rusmiddelbruk store, slik som kostnader til helse- og sosialtjenester, politi og rettsvesen, og produksjonstap i arbeidslivet. Får vi til et effektivt og godt rusforebyggende arbeid vil det dermed gi en stor samfunnsmessig gevinst, både med hensyn til bruk av samfunnets ressurser og folkehelsen (Folkehelseprofilen).

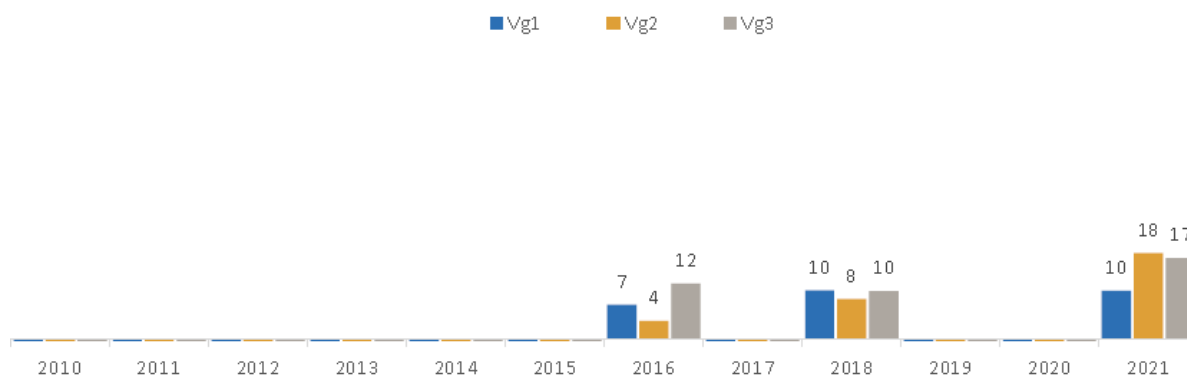
I videregående skole er det 5 prosent av elevene som opplyser at de har prøvd hasj mellom 2-5 ganger det siste året. Dette er likt som tallene på landsbasis. 17 prosent av elevene oppgir at de er blitt tilbudt hasj eller marihuana flere ganger det siste året. Tabellen under viser tidstrenden ved videregående, i forhold til bruk av hasj eller marihuana siste året. Tallene viser en økning siden 2016 og 2018. På ungdomstrinnet er det 2 prosent av elevene som oppgir å ha brukt hasj eller marihuana det siste året, mens henholdsvis 10 prosent av elevene i Lunner og 17 prosent av elevene i Gran, oppgir å ha blitt tilbudt hasj eller

marihuana i løpet av det siste året. Disse tallene viser at tilgjengeligheten til denne type rusmidler har økt. UngDataundersøkelsen spør ikke om bruk av andre type rusmidler, og gir oss derfor ikke kunnskap om en eventuell utvikling av trender her.

Tidstrend i Gran kommune.

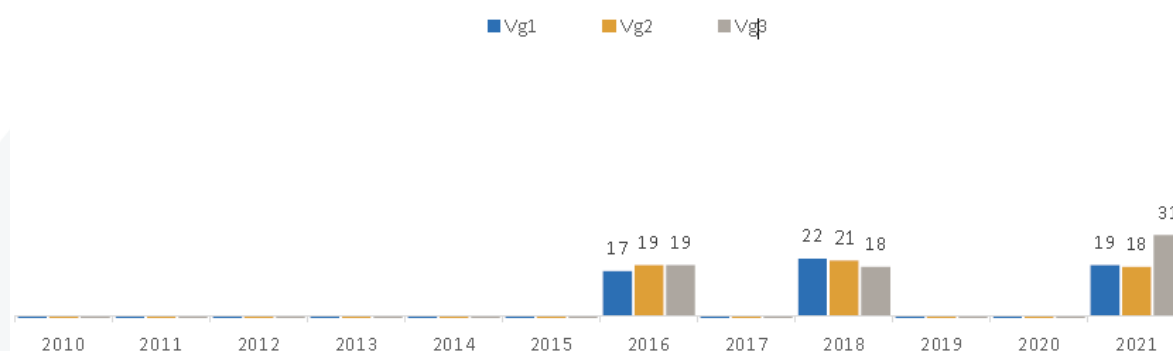
Prosentandel av elevene på videregående som har brukt hasj eller marihuana i løpet av det siste året

Mange ungdommer i Gran og Lunner kommuner, oppgir at de sliter med en del psykiske plager i hverdagen, og det er flere jenter enn gutter som svarer dette. 21 prosent av elevene på ungdomstrinnet i Lunner og 17 prosent av elevene på ungdomstrinnet i Gran, oppgir at de har «hatt mange psykiske plager i løpet av de siste 7 dagene». Grafen under viser utviklingen på videregående i forhold til psykiske plager.

Tidstrend i Gran kommune.

Prosentandel av elevene på videregående som i løpet av de siste sju dagene har hatt mange psykiske plager

UngData omtaler det som å ha «mange psykiske plager» om elevene har krysset av for at de, i løpet av en uke, er «ganske mye plaget» av følgende; følt at alt er et slit, hatt søvnproblemer, følt deg ulykkelig, trist eller deprimeret, følt håpløshet med tanke på framtida, følt deg stiv eller anspent, bekymret deg for mye om ting.

Lunner og Gran kommuner har høsten 2021 iverksatt et medvirkningsprosjekt som heter «Ingenting om oss uten oss». Prosjektet bygger på kunnskap om FN's barnekonvensjon. Prosjektet skal gjennom 3 år (2021-2024) jobbe for å implementere barns grunnleggende

rettigheter jf. Barnekonvensjonen inn i tjenestenes rutiner og arbeidspraksis, og barn skal medvirke reelt og ekte i all relevant fagutvikling i kommunen. For rusfeltet kan dette bety at rutiner og tiltak i enda større grad skal ta utgangspunkt i råd og erfaringer fra barn og unge. På denne måten ønsker man å øke treffsikkerheten i forebygging og tiltak rettet mot barn og unge. Kommunene kan blant annet ha nytte av i større grad å kartlegge de bakenforliggende årsakene til rusbruk, for igjen å ha mulighet til å styrke den forebyggende innsatsen. I rapporten «Kloket om rus» fra Forandringsfabrikken i 2018, trekkes rådet «inn til hvorfor» fram som et av de viktigste rådene fra ungdom, for at vi voksne skal kunne hjelpe med det som er vanskelig.

2.2.3 Politiet opplyser

Antall narkotikasaker henger blant annet sammen med politiets innsats på området. Politiet besitter flere virkemidler i slike saker, men har ikke eierskap til langsiktige forebyggende tiltak. Et godt forebyggende samarbeid med kommunen vil derfor også være avgjørende for antall narkotikasaker.

De åpne rusmiljøene er forsvunnet og antallet personer som gjør vinningsforbrytelser for å skaffe penger til kjøp av narkotika er lave. Kjøp og salg foregår ved at personer kommuniserer via telefon, på chattetjenester, eller at narkotika og dopingmidler bestilles over internett. Det meste foregår mer skjult enn tidligere og er vanskeligere å oppdage.

Politiet beslaglegger de fleste typer narkotika i løpet av et år, men ser at hovedtypen beslaglagt narkotika er hasj.

Det foregår bruk og omsetning av narkotika i deler av ungdomsmiljøet på skolenivå. Det er sannsynlig at store deler av narkotikaen som omsettes her kommer fra miljøer med yngre voksne. Unge som prøver narkotika mer enn en gang er også ungdommer som politiet tar for å gjøre andre lovbrudd som for eksempel trafikkforseelser eller voldsforbrytelser. Politiet ser også en sammenheng mellom at personer som har prøvd narkotika også er tilbøyelige til å prøve doping midler. Det er også tydelig for politiet at mange som har utfordringer med rusmidler også har andre underliggende problemer.

En del av narkotikalovbruddene og kjøring i påvirket-/ beruset tilstand stammer fra gjennomgangstrafikken, spesielt på RV-4. Flere av gjerningspersonen i disse sakene har ingen tilhørighet til hverken Lunner kommune eller Gran kommune.

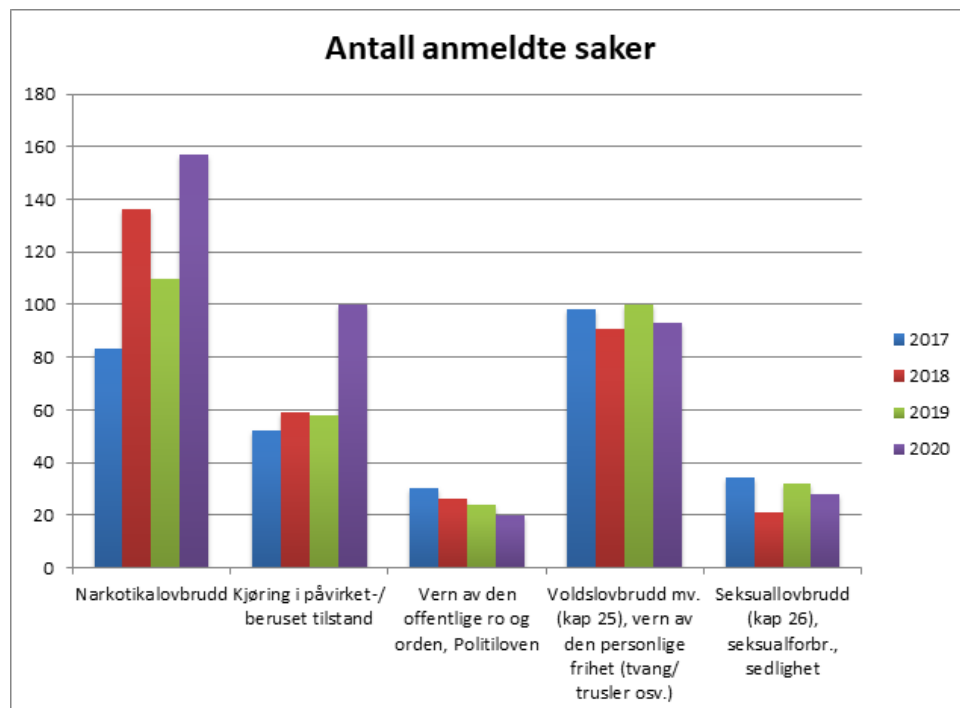
I 2020 fikk tjenesteenhet Hadeland tildelt en egen UP patrulje som i all hovedsak foretar kontrollvirksomhet i Lunner kommune og Gran kommune. De er blant annet utstyrt med testutstyr som kan avdekke ruskjøring med narkotiske stoffer umiddelbart, såkalt "spyttest". Dette har politiet på Hadeland ikke hatt før. Det kan være en av grunnene til at anmeldte saker som omhandler kjøring i påvirket-/ beruset tilstand og narkotikalovbrudd har økt i 2020.

Politiet erfarer at utelivsbransjen har bedret seg de senere årene og blitt mer profesjonell. Skjenkesteder med godt vakthold minsker sannsynligheten for skjenking til overstadig

beruselse og faren for voldshendelser blir lavere. En fellesnevner for de ordensforstyrrelser og voldshendelser som skjer i forbindelse med utesteder er at personene enten er overstadig beruset og/ eller er påvirket av ulovlige rusmidler.

Tall hentet fra politiets straffesaksregister hvor gjerningsadressen er i Lunner kommune eller Gran kommune. Tallene viser antall registrerte anmeldelser det aktuelle året.

PKT 3. MÅL

3.1 Nasjonale mål og strategier

Regjeringen utformer rusmiddelpolitikken på nasjonalt nivå og legger frem handlings- og strategiplaner. Kommunen skal til enhver tid gjøre seg kjent med de gjeldende nasjonale handlings- og strategiplaner på rusmiddelfeltet og disse skal være utgangspunktet for kommunale mål og strategier.

Det er ikke kommet noen ny plan for rusfeltet, den gjeldende planen er opptrappingsplanen 2016 – 2020. Opptrappingsplanen er i hovedsak innrettet mot personer som er i ferd med å utvikle (tidlig innsats), eller allerede har et etablert rusproblem. Det foreligger et høringsutkast til en ny rusreform for 2020, hvor det blant annet foreslås at:

- rusmisbrukere i framtiden skal få hjelp i stedet for straff.
- bruk og besittelse av narkotika til eget bruk ikke lenger skal være straffbart, men at narkotika ikke blir legalisert. Det siste punktet har spesielt vært gjenstand for stor debatt. Målet er at den nye rusreform skal vedtas av Stortinget i 2021.

Helse og omsorgsdepartementet la høsten 2020 frem en nasjonal alkoholpolitisk strategi. Et av hovedmålene for landet er å redusere totalkonsumet av alkohol, og da spesielt blant barn og ungdom. Hovedlinjene i dagens alkoholpolitikk ligger fast, men det er mer fokus på å jobbe forebyggende. Følgende er utdrag fra andre forslag i strategien:

- Regjeringen vil videreføre hovedlinjene i dagens alkoholpolitikk, og det er ønskelig med forslag til tiltak som kommer i tillegg til de regulatoriske virkemidlene i norsk alkoholpolitikk: bevillingsordningen, reklameforbudet, aldersgrenser, vinmonopol og alkoholavgifter.
- Alkoholstrategien skal være en forebyggingsstrategi der også tidlig innsats vil være viktig.
- Strategien kan omhandle virkemidler i alle relevante samfunnssektorer, både i offentlig forvaltning, næringslivet og frivilligheten.
- Det skal etableres et samarbeid med idretten og arbeidslivets parter om bevissthet rundt holdninger til alkohol i idrett og arbeidsliv og verdien av alkoholfrie arenaer.
- Strategien vil også ses i sammenheng med gjennomføringen av regjeringens rusreform og eventuelle innsatsområder som følger av denne.
  - Det alkoholforebyggende arbeidet rettet mot ungdom skal styrkes. Det vil være særlig viktig å koordinere arbeidet opp mot å styrke det øvrige rusforebyggende arbeidet og mot rusreformen.

3.2 Kommunenes mål

Gran og Lunner kommunes mål for rusmiddelpolitikken bygger på det nasjonale målet om å redusere negative konsekvenser av rusmiddelbruk for enkeltpersoner, for tredjepart og for samfunnet, og å bidra til flere friske leveår for befolkningen. Målene bygger også på tall fra den lokale Ungdataundersøkelsen og tall fra politiet. I tillegg skal vi, i henhold til mål og strategier i kommuneplanenes samfunnsdel, jobbe for god livskvalitet for kommunenes innbyggere. Med *fokus på tidlig innsats, helsefremmende og forebyggende arbeid, og tiltak rettet mot psykisk helse for barn og unge*, er følgende mål prioritert i det rusmiddelpolitiske arbeidet i Gran og Lunner kommune 2020- 2024:

- Utsette debutalder for alkohol og hindre rekruttering til etablerte rusmiljøer.
- Økt kunnskap til innbyggerne om skadevirkningene av rusmiddelbruk.
- Kontinuerlig utvikling tjenestetilbudet i tråd med behovet for økt kompetanse og tverrfaglig samarbeid, og i samsvar med de utfordringene som til enhver tid er relevante for Gran og Lunner kommune.

For å nå disse målene blir det viktig at kommunene har fokus på samordning og videre utvikling av allerede etablerte tjenester. De forebyggende tiltakene som er rettet mot ungdom blir ekstra viktige for å nå målet å utsette debutalder og å hindre rekruttering til etablerte rusmiljøer. Her vil det være behov for å fortsette den tverrfaglige innsatsen som kommunene allerede gjør i dag, men også jobbe sammen for å utvikle og oppdatere det forebyggende arbeidet som gjøres ute på ulike arenaer. Det er naturlig at dette arbeidet fortsatt samordnes gjennom SLT- nettverket. Målet må også være at kommunenes innbyggere skal vite om og ha tilgang til oppdatert faktakunnskap, virksomme og forebyggende tiltak, uavhengig av kommune- eller skoletilhørighet. Gjennomføring av Ungdataundersøkelsen jevnlig, og i synk med Lunner kommune, er også et viktig redskap for å holde oversikt over utviklingen lokalt.

Det er i Gran og Lunner kommune etablert et felles Politiråd, hvor det sitter representanter fra politi, kommuneledelsen, SLT- koordinator og UngHadeland. Politirådet er et formalisert samarbeid mellom øverste ledelse i kommunene og lokalt politi, og rådet skal være et strategisk organ for det lokale rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet, samt sikre utveksling av kunnskap og erfaring mellom politi og kommune. En sentral tanke bak politirådene er at kunnskap om lokale problemer, trender og utfordringsbilder skal omsettes til samordnet innsats.

I innværende periode 2019 – 2023 har deltagerne forpliktet seg til følgende lokale satsningsområder, beskrevet i gjeldene Politirådsavtale, og man måler effekten av disse tiltakene ved jevnlig gjennomføring av UngDataundersøkelsen.

- Trygge nærmiljøer for barn og unge, uten rus, vold, overgrep eller mobbing
- Hadeland videregående skole skal være en rusfri skole
- Foreldredialog og foreldrekompetanse

PKT 4. AKTØRENE I KOMMUNEN

Under følger en oversikt over de ulike aktørene i kommunen.

Hjemmet

Foreldre og andre omsorgspersoner har den viktigste rollen i barns oppvekst, og de har dermed også en sentral rolle i det forebyggende arbeidet. Foreldre og foresatte er rollemodeller og er de som setter grenser for barna. Foreldre må ha kunnskap om rusmidler og deres virkemåter, og bevissthet rundt at deres holdninger og drikkemønster påvirker barnas levemåte. Samhandling mellom foresatte er også vesentlig for å skape en felles forståelse av utfordringer barn og unge står ovenfor. I tillegg vil samhandling og samforståelse mellom kommunale instanser, lag/ foreninger og omsorgspersoner ha stor betydning for barnas oppvekst.

Barnehage

Barnehagene skal i samarbeid og forståelse med hjemmet, ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling. I henhold til loven har barnehagen opplysningsplikt til sosialtjeneste, kommunal helse- og omsorgstjeneste og barnevern, om det oppdages forhold som bør føre til tiltak fra kommunes side. I et rusforebyggende perspektiv vil følgende oppgaver å regne som spesielt viktig; å oppdage og hjelpe barn som lider under problematisk rusbruk i familien, og å bidra til barns helhetlige utvikling som gjør de mer robuste i møte med rusmidler senere i livet. Barnehagene har daglig dialog og tett samarbeid med foreldre og foresatte, og har også mulighet til å fungere som en ekstra støtte eller veileder for foreldre som har det vanskelig, og igjen kunne formidle kontakt med andre fagpersoner ved behov for dette.

Skole

Som forebyggende arena er skolen helt unik, i form av dette er et sted hvor alle barn i skolealder deltar. Skolene er forpliktet gjennom Kunnskapsløftet til å drive holdningsskapende arbeid og kunnskapsheving rundt temaet rus. Mye av dette arbeidet er

knyttet opp imot læreplanene skolene jobber etter. Det legges også vekt på kontaktlærers rolle, både i forhold til klassemiljø og kontakt med den enkelte elev og foreldrene.

Skolene samarbeider også med politiet i forhold til det forebyggende arbeidet som gjøres, og det legges til rette for at politiet kan delta på foreldremøter og undervisningsopplegg med elevene i henhold til gjeldende plan. Videre er flere av skolene på ungdomstrinnet nå forsterket med skoleloser. Barne-, ungdoms- og familiedepartementet (BUFDIR) beskriver blant annet losens ansvar slik:

- Gi ungdommene tett og tilrettelagt oppfølging i form av motivasjonsarbeid og veiledning i og utenfor skolen, og i overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring.
- Være tilgjengelig for ungdommene og til stede på ungdommenes egne arenaer (skole, hjem og fritid).
- Samarbeide tett med ungdommens foreldre eller andre omsorgspersoner, og bistå foreldre/ omsorgspersoner med å understøtte ungdommenes skolegang
- Hjelp og motivere ungdom til å komme i kontakt med hjelpetjenester som kan gi nødvendig hjelp
- Samarbeide tett med skolen og andre virksomheter og tjenester, og bidra til at hjelpen som gis er helhetlig og tilrettelagt.

I Gran og Lunner kommer det også blitt utdannet Kjentmenn. En Kjentmann er en beredskapsordning mot rusproblemer til bruk i skolen, og er en voksen med utvidet kompetanse på rusmiddelbruk og oppfølging knyttet til dette. Målet med Kjentmann er å oppdage og identifisere rusmiddelbruk hos elevene tidlig, og gi skolen/lærere konstruktive handlingsalternativer overfor elever som ruser seg. Kjentmann er laget med tanke på ungdomstrinnet og videregående opplæring.

Videre er det på Hadeland videregående skole etablert et samarbeid med NAV Hadeland, hvor NAV har fast kontordag på skolen hver uke. Dette skal blant annet bidra til motivasjon og å hindre frafall blant elevene. Skolen har også en egen miljøkoordinator som blant annet deltar i SLT- nettverket og sikrer oppfølging av elever ved mistanke om bruk av rus.

Barneverntjenestene

Barneverntjenestene driver sitt virke ut fra lov om barneverntjenester. Barneverntjenesten kan iverksette ulike hjelpetiltak for ungdom, og deres familier, for å redusere videre skjevutvikling, relasjonsforstyrrelser, reguleringsproblematikk, og avhengighetsproblematikk. Tiltak kan blant annet være ruskontrakt, ungdomskontrakt og familiebasert veiledning (MST). Barneverntjenesten har også ansvar for å følge opp ufødte barn, og barn og unge med foreldre som har et rusmiddelbruk.

Målet for barneverntjenestene er å gi et styrket lavterskeltilbud til barn og unge som står i fare for å utvikle rusmiddelbruk. Ansatte i tjenesten skal ha kompetanse til å identifisere og for å kunne iverksette tiltak for barn, unge og deres familier, og samarbeid med relevante aktører og kommuner for å avdekke og forebygge bruk av rusmidler, doping og prestasjonsfremmende midler er prioritert.

Tjenestene er pådrivere for å styrke førstelinjetjenesten i skoler og barnehager for å gjøre et forebyggende arbeidet blant barn og deres familier på best mulig måte, og som et ledd i dette deltar barneverntjenestene i ressursteam i barnehager og skoler.

Barneverntjenestene i Gran og Lunner har inngått en avtale om et interkommunalt samarbeid i form av akutt barnevernvakt med Gjøvik kommune. Barneverntjenestene samarbeider også med politi og SLT koordinator.

Helsestasjon og skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom (HFU)

Målet med helsestasjonsprogrammet 0-5 år er å bidra til at foreldre opplever mestring i foreldrerollen, bidra til godt samspill mellom foreldre og barn, fremme fysisk, psykisk og sosial utvikling hos sped- og småbarn, forebygge, avverge og avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt, og å avdekke fysiske og psykiske utviklingsavvik tidlig. Helsefremmende og forebyggende fokus er sentralt i alle konsultasjoner.

Alle gravide får tilbud om oppfølging fra jordmor i svangerskapet. Innen svangerskapsomsorgen, helsestasjonsprogrammet og i skolehelsetjenesten er det på ulike konsultasjoner utarbeidet rutiner for avdekking/oppfølging av psykiske vansker, vold, overgrep og rus.

Helsestasjon for ungdom (HFU) er en interkommunal tjeneste mellom Gran og Lunner, som to ettermiddager i uka er bemannet av helsesykepleier/ jordmor og lege. HFU tilbyr råd og veiledning til ungdom, og er et viktig tiltak i det forebyggende arbeidet som gjøres knyttet til barn og unge.

Psykisk helse og rus

Psykisk helse og rustjeneste er en tverrfaglig tjeneste som retter seg mot personer med psykiske lidelser og/eller rusmiddelproblematikk, og/eller de som står i fare for å utvikle dette. Behandlings- og oppfølgingsteamet tilbyr behandling og oppfølging for personer med psykiske helsevansker og /eller rusrelaterte utfordringer. Målet for tjenesten er å bidra til mestring av egen hverdag til tross for psykiske helseplager og/eller et problematisk forhold/avhengighetsforhold til rusmidler.

Tjenesten samarbeider med andre instanser på kommunalt- og spesialisthelsetjeneste nivå. Gran og Lunner kommune etablerer sammen med DPS Hadeland, FACT -team fra 01.02. 21. Dette er en modell for å yte oppsøkende og helhetlig hjelp til personer med alvorlige psykiske lidelser og/eller rusproblematikk. Gran og Lunner kommune tilbyr også lavterskel aktivitetstilbud/dagsenter innenfor området psykisk helse og rusoppfølging, i sine aktivitetssentre.

Begge kommunene er også delaktige i det forebyggende arbeidet med fokus på barn og unge, og deltar blant annet i det tverrkommunale tiltaket Tidlig intervensjon mot rus (TIUR), hvor man også samarbeider med politiet. Dette er et lavterskeltiltak som er ment for ungdom som står i fare for å utvikle rusproblemer.

Brukere som er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR) får oppfølging fra tjenestene i henhold til LAR-veileder.

Psykisk helse- og rustjeneste i Gran har en bo- og oppfølgingstjeneste, Haugsbakken, som gir tilbud til personer som har behov for bistand til å mestre hverdagen i egen bolig. Tjenesten er et botilbud for mennesker med psykiske lidelse, med nærhet til egen heldøgns bemanning. I Lunner kommune ivaretas ambulans oppfølging av hjemmetjenesten, men tilrettelagte tjenester har ansvaret for tilbudet til de som trenger heldøgns bemanning.

Kultur/ fritid:

UngHadeland er en del av et felles kulturkontor for Gran og Lunner kommune (interkommunalt samarbeid). UngHadeland har som mål å bidra til å legge til rette for en meningsfull fritid for alle barn og unge, motvirke utenforskap og å bidra til inkludering og integrering. UngHadeland er en stor aktør knyttet til forebyggende arbeidet i begge kommuner, og jobber også med tverrfaglige og tverrsektorielle forebyggende og helsefremmende prosjekter i forhold til barn og unge. UngHadeland har i samarbeid med politi og SLT- koordinator, startet opp Ungdomskontakter i Gran og Lunner kommune. Dette er et forebyggende tiltak, blant annet direkte rettet mot sårbare barn og unge som står i fare for å utvikle rusproblemer. Felles for de tiltakene og prosjektene som er tilknyttet UngHadeland, er det overordnede målet å bidra til å bedre oppvekstvilkårene til barn og unge i Gran og Lunner. Målgruppen til UngHadeland er barn og unge i alderen 8-25 år.

NAV

NAV er en interkommunal tjeneste mellom Gran og Lunner. NAV yter tjenester etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven), og har som oppgave å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Loven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer. NAV kartlegger ressurser/muligheter og hindringer for å være i jobb/aktivitet, inkludert rusproblemer.

NAV utøver et utstrakt samarbeid med kommunen for øvrig og andre offentlige og private aktører. NAV har et tett samarbeid med Hadeland videregående skole (Hvgs) for å bidra til at ungdom fullfører skolen. NAV har veiledere som har kontor på Hvgs, jobbspesialist på Hvgs er inkludert i IPS teamet på NAV, og veilederne i NAV gjennomfører motiverings/endrings- og støttesamtaler for å motivere personer med rusmiddelproblemer til å ta imot behandling når det er behov. NAV samhandler med andre aktuelle tjenester i de tilfellene det er hensiktsmessig og nødvendig.

Politiet

Politiet deltar i politirådet som er politiets og kommunenes strategiske formaliserte samarbeidsforum for det lokale kriminalitetsforebyggende arbeidet, for samordning av beredskapsplaner og for arbeid med samfunnsikkerhet.

Politirådet er sammensatt av representanter fra øverste ledelse i kommunene og lokalt politi, hvor begge parter kan forplikte egne organisasjoner.

I inneværende periode 2019 – 2023 har deltagerne forpliktet seg til følgende lokale satsningsområder:

- Trygge nærmiljøer for barn og unge, uten rus, vold, overgrep eller mobbing
- Hadeland videregående skole skal være en rusfri skole
- Foreldredialog og foreldrekompetanse

Politiet deltagelse i politiråd og SLT-nettverket, hvor politirådet er styringsgruppa, skal sørge for god informasjonsdeling og felles forståelse for blant annet kriminalitetsutfordringer knyttet til rus. Dette skal igjen sørge for målrettede interkommunale og/ eller tverretatlige tiltak.

Politiet har også et direkte samarbeid med Hadeland videregående skole for å ha ekstra fokus på relasjonsbygging og mulighet til rask håndtering ved uønskede hendelser eller når det oppstår bekymring knyttet til enkeltelever eller miljøer i forhold til rus og kriminalitet.

SLT

SLT står for Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak. Koordinatoren for SLT har ansvaret for å koordinere og utvikle forebyggende tiltak i kommunen, samt legge til rette for samhandling og tverrfaglig samarbeid på tvers av avdelinger og tjenester. Dette foregår gjennom systematisk arbeid i et tverrfaglig koordinerende nivå i begge kommuner, som jevnlig møtes og diskuterer ulike tiltak og utfordringer. Det koordinerende nivået skal blant annet inneha oppdatert oversikt over utfordringer og trender blant barn og unge i nærmiljøet, og dermed har mulighet til å sørge for målrettede tiltak knyttet til forebygging av rus- og kriminalitet. Dette fordrer også at SLT fremmer medvirkning med barn og unge i sitt arbeid. Det er Politirådet som er styringsgruppa for arbeid knyttet til SLT i Gran og Lunner.

Tiltakene knyttet til SLT vil variere, men skal ha sammenheng med målene som er beskrevet i gjeldene Politirådsavtale for lokale satsningsområder. Under følger en oversikt over noen av de tiltakene som finnes per i dag:

- **Utsett!;** dette er et foreldreveiledningsprogram for foreldre i ungdomsskolen for å utsette alkoholdebut hos ungdommene. Utsett! Inngår som en del av det overordnede skole, hjem, politi og helse samarbeidet for ungdomsskolen og videregående skole.
- **Kjentmenn;** det er utdannet Kjentmenn i ungdomsskolene, som skal bidra til tidlig identifisering av elever med rusutfordringer.
- **TIUR** (tidlig intervensjon ungdom og rus); dette er et felles tiltak i Gran og Lunner kommune, for oppfølging av ungdom på ruskontrakt i form av samtaler og rustesting. Dette er et tverrfaglig tiltak hvor videregående skole, psykisk helse og rustjeneste, barnevern, helsestasjon for ungdom, politiet og SLT samarbeider rundt den enkelte ungdommen. Ungdom med påtaleunntatelse fra politiet følges også opp i TIUR.
- **Samarbeid med Konfliktrådet Innlandet**
- **Foreldrenettverk og samarbeid mellom skole/ hjem/ SLT**
- Gjennomføring av **UngDataundersøkelsen** hvert andre år

Folkehelse

Rusforebyggende tiltak er viktig i forhold til folkehelse blant innbyggerne i Gran og Lunner kommune, og folkehelse som perspektiv skal hensyntas i alle planer. Det rusmiddelpolitiske arbeidet i kommunen er en del av folkehelsearbeidet, og fokus på tidlig innsats, helsefremmende og forebyggende arbeid står sentralt.

5. OPPFØLGING AV PLANEN

Rusmiddelpolitisk handlingsplan for Gran og Lunner er en overordnet temaplan som har til hensikt å samordne Gran og Lunnens rusmiddelpolitikk og satsninger på området. De enkelte tjenesteområdene tar selv ansvar for å implementere målsettingene i sitt planverk.

